

„Bölcsen és néha”

Lövetei Lázár László: *Miféle harag*

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2019

Amikor a „csíkszentdomonkosi Vergilius” (Svébis Bence), Lövetei Lázár László *Zöld* című kötete megjelent, az irodalmi sajtó egyöntetű lelkesedéssel fogadta a szerző új verseit. A recepció elismerése egyszerre szólt a témaválasztásnak, a költői bravúroknak, az antik örökség és a modern egymásra játszátásának és nem utolsósorban a humornak. Hét évvel később, immár az Előretolt Helyőrség Íróakadémia kiadásában egy bővített, egészen pontosan felülírt kötetbe került a *Zöld*, a *Sivatag* című ciklus párjaként, ahogy azt már a kötet – különlegesen szép – borítója is mutatja, a zöld színű cím mögött széles elterülő homoktenger képével. Az újraközlés ilyen módon nem egyszerűen poétikai szempontból vált elkerülhetetlenné, hanem a nagy egység így nyerte el végső helyét. A *Sivatag* ciklus költeményei amellet, hogy témaválasztásukban és formájukban őrzik a *Zöld* koncepcióját, egy fokkal nyersebbek, szókimondóbbak, harsányabbak, bizonyos értelemben keserűbbek is. Bennük a szerzői reflektáltság olyan fokú, hogy egyértelműen olvasási módot kínál az előzményre, ez pedig újabb értelmezési lehetőségeket nyit az olvasó számára.

Az elmúlt tizenöt évben sok más elfoglatlansága mellett írja rendületlenül eklogáit Lövetei Lázár. A korban, melyben áll (és ül, ha kedvenc helyén, a könyvek között van), a folyamatos hírbombázás és vélemény-ütköztetések idején, amikor a tulajdonképpen értékváltság fogalmában sincs megnyugtató konszenzus, a bukolikus színhelyek az egyértelműség, a meghatározottság, azaz az eredetiség és az örök szimbólumai. Ugyanígy a forma is, amivel alkot, József Attila sóhaját idézik: „Még jó,

hogy vannak jambusok és van mibe / belé-fogóznom.” De épp így gondolhatunk Radnóti eklogáira, amikor a költő a célt és ezzel együtt utat tévesztett emberiség kezelhetetlen káoszt okozó őrjöngésének idején személyes és közösségi létének tragédiáját a forma, a harmónia, a művészeti és kulturális örökségbe való belemenekülésből nézi.

Az ekloga és főleg atyamestere, Vergilius alkalmassága nemcsak a magyar költészetre gyakorolt hatásban érhető tetten Zrínyitől Csokonain és Vörösmartyn át a már említett Radnótiig, de a kötetben szereplő versek mottóinak egységes szövetté váló hálózatában is. Mintha a feliratok válogatása (megannyi klasszikus költő megannyi klasszis fordítóval) és külön is a ciklust záró írás, ahol minden sor külön szerzőtől idéződik, azt bizonyítaná, hogy egy egységes, különbözőségeivel együtt is összetartó (és megtartó) szellemi természet létezne. Egy kulturális földgömb, költőiben: egy mindenkire egységesen ráboruló „virrasztó éji felleg”. Lövetei Lázárral együtt mondható: igen, létezik. Nem kell, hogy ez állandóan tudatosan művelt legyen, még maga Vergilius is azt mondja a múzsáknak, hogy „bölcse és néha” érkezenek hozzá, ahol a „néha” hordozza a rendszeresség, a „bölcse” a szó jó értelmében vett hasznosság jelentést is.

Ahogy Dantét Vergilius, úgy Lövetei Lázár a vergiliusi költői létforma vezető versről verse egy ideától (és itt az ideán egy az ideából különböző gazdasági és marketingérdekek szerint mesterségesen tenyésztett dogmarendszeret érthetünk) a tapasztalásokon át a természetes szemlélődéshez. Erről ír már Farkas Wellmann Éva

is 2008-as kritikájában, idézve egy Lövetei Lázárral megjelent interjúból is: „»adott egy naiv, idealista költő, aki a könyvtárban elolvasott egy rakás pásztori költeményt, plusz annyira megfertőződött korunk trendi ideológiájával, a zöld mozgalommal, hogy rögtön feljogosítva érzi magát arra, hogy elmagyarázza a hatvan éve a földből és a földnek élő pásztoroknak, hogyan kéne pásztorokodnia.« És valóban, a teljes könyv olvasása közben egyértelműen megállapítható, hogy a lassan kiüresedő, sztereotipizáló »zöldnek« sikerül levetkőznie irányzat voltát, és visszatalálnia eredeti jelentéséhez. Nagy irodalmi kalandok árán” (in *Bárka*, 2012/2). Dorcsák Réka, szintén a *Bárka* folyóiratban megjelent kritikájában, immár a friss kötetről jegyzi meg, hogy „a természet fogalmának bővülésére, illetve a természet »elmessterségesedésének« jelenségére hívják fel a figyelmet azok a költemények a kötetben, melyekben a költő nem a pásztorral, nem a vadórral, a halással, de még csak nem is élőlényel, hanem élettelen tárgyakkal beszélget”. Nem feltétlenül szükséges minőségi sorrendet felállítani az így egymás után következő „beszélgetőpartnerek” között ahhoz, hogy megállapítható legyen: a szerző a nagy kérdésekre választ váró türelmességével gyakorlatilag mindenkit meginterjúvol. (Miféle harag? A költő türelmes!)

A kivonuló költőnek már a második eclogában szóvá teszi a pásztor a hirtelen megnövekedett természetközeli tartózkodást: „úgy tudtam, nehezen sikerül megválnod a könyvtől / s furcsa, hogy ennyire gyakran lep meg nálam az alkony”, holott épp ez a kettő van a legtermészetesebb kapcsolatban: a könyvekben felhalmozott és rendszeres tudás és élmény, ami harmóniában van a természettel és benne az emberrel. Ezt teszi szóvá a negyedik ecloga beszélgetőtársa, a vadór is, akinek a költő önironikusan úgy felel, hogy „lassan a hexameterből is ronda rutin lesz”, azaz: itt is a természetes folyást, a rendezettségnek, formának valami eredetibb,

nem konstruált, hanem organikusan létrejövő valóságát kívánja. A hatodik eclogában – melyben a lappal(!) beszélget a költő – jön el a fordulat: a szabadság természetét kutató, régi berögződéseitől nehezen megváló ember – miközben „Mesternek” szólítja a gépet, eszközét, annak lemerültét, kiiktatódását várja. A hetedik eclogában végre ki is mondja azt, amit eddig csak sejteni lehetett. Egy hősi emlékművel beszélgetve a következő párbeszéd hangzik el: „OBELISZK Írsz még? és visszhang jöhet-e szavaidra e korban? KÖLTŐ Most ugye viccelsz? Írok e még... – hát persze, hogy írok: / emailt és sms-t. Sőt rászoktattak a blogra.” Az obeliszk felvételére, hogy mindez eléggé furcsa, a vers végi válasz biztató: „most csak szimulálok”. Ezzel a tudással és elszánással a következő versben újra a Pásztornál látjuk a Költőt, az egyetlen fontos kérdésre keresve a választ, lelkesültségében a természetközelséget választaná, de egy figyelmeztetésre újra elbizonytalanodik. Ennek a rezignáltságnak lesz lenyomata a két következő vers, és ezt teszi helyre a záró ecloga, melyben minden sor külön szerzőtől származik, és így áll össze a már említett egységes megtartó szövevé.

A *Sivatag* ciklusban folytatódik az említett kutatás, előbb a vezércikkkel („Ökovecé”-ecloga), majd a politikával (*A Damaszkuszi út: Appendix az „Ökovecé”-eclogához*), a röpcédulával, azaz a forradalommal (*Röpcé-ecloga*), a kocsmaasztallal (*Vintage*) és egy rövid, már-már bökverssel, melyben mindközönségesen a szar a beszélgetőtárs (*Epigramma-féle*). Dorcsák Réka már idézett kritikájában hanyatlástörténetként jellemzi a ciklust, mondván, hogy itt a „nincs kivel beszélni” állapot után a „mindegy kivel beszélek” lélektani státua van jelen, és mindehhez társul az önreflexív meghatározások sok esetben gúnyos, a visszavonás gesztusát megvalósító sora. A költő ugyanis ezekben a szövegekben úgy van jelen, mint tehetségtelen „facebook-költő” vagy a mechanikusságot mutató „versíró”, illetve az elnevezés ko-

mikusságát jelző „idézőjeles költő”, vagy nem is költő, „egyszerű olvasó”. Véleményem szerint azonban erről így nincs szó ezekben a szövegekben. Egyrészt azért, mert a teljes kötet, ha üzen valamit a „fejlődéskultusz” pozitivista (illetve a „hanyatláskultusz” sokféle) dogmájával kapcsolatban, akkor az éppen az, hogy két dolgot biztosan nem lehet a fejlődés-hanyatlás fogalompárjával leírni: a természetet és a művészetet. Másrészt az az ironia, mely a kötet első felében sokszor nem lépte át a kedves évődés határát, itt ugyan valóban nyerssé, karcossá válik, ami, tekintve a téma komolyságát, egyszerűen csak akklimatizáció. Nem véletlen jegyzi meg a FÖLD SZELLEME az *Édenkert-eclogá*ban, hogy halkabban s elegánsabban (az eredetiben: „lófasz s fene nélkül”) szívesebben hallaná Ádámot és Évát megnyilatkozni. Mindezek együtt azonban nem a hanyatlás egy stációját, legkevésbé nem a végét jelölik, hanem csak újabb és újabb megközelítései ugyanazon témának: az irány- és céltévesztésnek. Az Édenkert színhelyként való szerepeltetése ezért is különleges, hiszen a történet szerint ott még minden háborítatlanul, rendben ment, a probléma azzal kezdődött, amikor az úgynevezett „tudást” megszerezte az ember, utóbbiról mondja az idézett vers végén legutolsóként megszólaló KÍGYÓ, hogy: „Itt a bizonyosság: jó dolgában vész meg az Ember! / hát majd elmagyarázzuk nektek az Észet, idioták!”

A kötetzáró versekben a fentiek végső konklúzióját illetően szentenciózus mondatok igazítanak el. A látszólag külön álló verslevél címzettje (B. ZS. színművész) megismerhető, tehát a referenciális olvasatokhoz ragaszkodók számára is értékel-

hető módon konkrét. Azonban az episztola megírásának és kötetben való szerepeltetésének oka a lényegesebb: a címszereplő Ady-estjét emlegeti, és hogy az naponta felidézendő élményt okozott a versbeszélőnek, aki szerint: „csak a szépnek / van még vajmi kevés értelme a kókler-időkben”. Ugyanilyen fontos, csak egészen más formában (kocsmadal?, kocsmarigmus?, kesergő?) a kötet záróverse, a *Csilag-bár. Haláltánc-féle* című, ahol a mottó sem antik szerzőtől származik, hanem egy csíkszentdomonkosi úgynevezett kocsmai rigmusból (mely rigmusról kis kutatás után sikerült megtudnom, hogy egy Vikár-gyűjtésben is szereplő népdal lehet a forrása, bár a szótagszám eltérést mutat). A sajátos ballada töredékes nyelvezetével nem csak az alkohol hatására nehezen forgó nyelvet és delíriumos képzetársításokat ír le. Szó sincs itt elragadtatásról, mámorról, létörömről, itt dadogás van, kényszeresség és nem utolsósorban elcsépelet Erdély-toposzok („medveszag”, „medvebunda, fejszefok”, „ezt a sört még idssza meg” stb.). Roncsolódás testileg, nyelviileg és egzisztenciálisan is. Ez azonban se nem csúcs, se nem mélység, éppen hogy ez a közép, a közhely, a közös. Ily módon a kötet zárlatában bár valóban nincs megmenekülés, az esély nem veszett el végképp, mert bár nem sok minden van eszközként az ember kezében, az sem mondható, hogy semmije sincs.

Például van ez a kötet, és lehetne bármikor bárkinek kéznél. Nyugodtan válhatna általánosan elterjedt olvasmánnyá, és az emberek „bölcse és néha”, de mindenki és rendszeresen olvashatna verset, antikot és modern, formáltat és szabadat, Lövetei Lázárt és akár még Vergiliust is.

Nagygéci Kovács József